

delig retlinet og usnobbet Karakter, der virkede velgørende og blev paaskønnet af alle, der havde Lejlighed til at lære ham nærmere at kende.

Da Docent STAMM's egentlige Kendskab til Ornithologien utvivlsomt var ret begrænset, hørte han ikke til de Forskere, der paa dette specielle Omraade udrettede noget stort, men for Dansk Ornithologisk Forening betyder hans Bortgang Tabet af en Mand, der gennem mange Aar har lagt en betydelig Arbejdskraft i Foreningens Virksomhed og Trivsel.

ERNST HARTERT

29. OKTOBER 1859—11. NOVEMBER 1933

AF

KNUD PALUDAN

Den 11. November 1933 døde Dr. ERNST HARTERT i Berlin efter ganske kort Tids Sygdom.

Dr. HARTERT var en af de yngste af de Ornithologer, som det endnu var forundt at gøre store Opdagelser med Hensyn til nye Arter, og han udnyttede Chansen til det yderste, idet han fra alle Egne paa Kloden enten selv hjembragte, eller især gennem Samlere kom i Besiddelse af nye Former, som han — ofte sammen med LORD ROTHSCHILD — beskrev. Det er dog ikke alene af denne Grund, HARTERT's Navn vil blive bevaret, men først og fremmest for hans konsekvente Gennemførelse af Racekredsprincippet (dette Ord er dog af nyere Dato), saaledes som det saa ypperligt fremtræder i hans imponerende Værk: Die Vögel der paläarktischen Fauna. Kun den, der har prøvet at arbejde lidt paa samme Felt, kan vurdere det næsten utrolige Arbejde, der er lagt i dette Værk, hvor ikke alene Synonomikeren er kritisk gennemgaaet, alle Beskrivelserne originale og den geografiske Udbredelse angivet saa nøje, som det dengang var muligt, men hvor ogsaa de sjældent gode biologiske Notitser for en meget stor Del hidrører fra egne Iagttagelser.

ERNST HARTERT blev født i Hamburg den 29. Oktober 1859. Faderen var Officer og flyttede meget rundt, hvorved HARTERT lærte de forskellige Dele af Tyskland at kende.

Opdragelsen var meget fri, saa han kunde tage sig megen Tid til det, der var hans Interesse, nemlig at strejfe rundt i Naturen for at samle og iagttage. Særlig i Østprøjsen foretog HARTERT lange Vandringer. Paa disse Exkursioner var det, at han erhvervede et saa glimrende Kendskab til Fuglenes Biologi, et Kendskab der saa tydeligt spores i de ovenfor omtalte Notitser.

1885—86 deltog HARTERT som Zoolog i Niger-Benuë Expeditionen, der blev udsendt af »Afrikanische Gesellschaft in Deutschland« med det Formaal at skaffe Tyskland Overhøjhed over de paagældende Egne, men denne opnaedes just paa dette Tidspunkt af England, der ogsaa havde sat langt flere Kræfter ind paa Landets Udforskning. Da to af Expeditionens Medlemmer blev sendt hjem grundet paa Sygdom, maatte HARTERT og Entomologen P. STAUDINGER paatage sig disses Arbejde, nemlig at foretage den lange Landrejse fra Loko ved Benuë over Zaria til Kano og Sokoto, der for en meget stor Del gik gennem ganske uudforsket Land. Grundet paa denne lange Rejse blev den zoologiske Samlen trængt stærkt i Baggrunden, dertil kom, at Størstedelen af Expeditionens Krudt, Hagl, Patroner og al Spiritusen var gaaet tabt ved en Kæntringsulykke i Nigeren. Endvidere led Deltagerne stærkt af Feber, idet Ledelsen havde anset det for overflødigt at medbringe Moskitonet.

1887—89 var HARTERT igen paa Troperejse, denne Gang til Ostindien. Expeditionen, der var en entomologisk Samlerejse, blev financieret af en Privatmand. HARTERT forsømte dog ikke Fuglene, men hjembragte en temmelig stor Skindsamling. Han samlede især paa Nordsumatra i Landskabet Deli, der hører til Øens østlige Fladland. Det vestlige Højland vilde have budt adskilligt mere af Interesse, men de krigerske Indfødte gjorde enhver Samlen umulig. Endvidere samlede han ogsaa i Perak paa Malakkahalvøen, hvor især et Besøg paa Gunong Igau (4600 Fod) gav interessante Indsamlinger. Ogsaa det nordlige Indien blev besøgt, hvor Bramaputhra blev fulgt til højt op i øvre Assam.

Efter Hjemkomsten arbejdede HARTERT med Ordning af Fuglesamlingen i Senckenbergmuseet i Frankfurt a. M., men kaldtes allerede i 1890 af GÜNTHER til London for der at ud-

arbejde det Bind af Catalogue of Birds, der indeholder *Caprimulgi*, *Podargi* og *Cypseli*.

1892 foretog HARTERT atter en Rejse til Troperne, idet han samlede i Vestindien paa de tre hollandske Øer: Curaçao, Aruba og Bonaire. Paa Curaçao modtog han telegrafisk Tilbud fra LORD ROTHSCHILD om at bestyre dennes private Museum i Tring, ikke langt fra London. HARTERT modtog Stillingen og vendte straks tilbage. Nu indleddedes den enestaaende Udvikling af dette Museum. Samling paa Samling blev købt, og Samlere systematisk udsendt til alle Steder, hvorfra man manglede Materiale. Den berømte BREHM'ske Samling, der har saa stor Betydning for nordiske Fugle, gik til dette Museum, ligeledes en Del af N. A. ZARUDNY'S; JOHN WHITEHEAD'S Samling, hvoraf særlig Samlingen fra det høje Kina Balu paa Borneo er berømt, G. M. MATHEWS'S Samling fra Australien blev ogsaa erhvervet, og saadan kunde endnu nævnes talrige andre. Samlerne var i Særdeleshed virksomme i det indo-australske Omraade, hvilket tydeligt fremgaar af de talrige Afhandlinger fra disse Egne publiceret i *Novitates Zoologicae*, det Tidsskrift, som stiftedes 1893 i Tilknytning til Museet.

Da HARTERT 1930 forlod Tring, stod Museet som det førende ornithologiske i Verden og taalte med sine c. 300.000 Skind kun British Museum ved sin Side, men intet Museum har vist nogensinde arbejdet saa maalbevist som dette.

Efter Rejsen til Vestindien foretog han ikke mere selv længere Expeditioner, men maatte lade sig nøje med Undersøgelser i N.W.-Afrika, hvorhen han dog ogsaa søgte adskillige Gange. Hans Tid var nu ganske optaget i Museet med Bearbejdelsen af de mange Samlinger og af »Die Vögel der paläarktischen Fauna«.

1930 tog HARTERT sin Afsked og bosatte sig i Berlin for at tilbringe de sidste Aar i Fædrelandet. Hans Arbejdskraft var dog ingenlunde opbrugt, idet han dér hver Dag arbejdede i Museet, først med en Samling fra det elskede Nyguinea, som han aldrig skulde se. Senere arbejdede han sammen med Professor STEINBACHER paa et Tillægsbind til »Die Vögel der paläarktischen Fauna«.

I Berlin havde jeg den store Glæde hver Dag i et Aar at træffe sammen med Dr. HARTERT. Det var netop paa en Tid,

da der kom mange nye Samlinger hjem fra det indo-australske Omraade, og en Fryd var det at se hans Begejstring paa de Dage, vi pakkede disse ud, og tit maatte vi beundre hans fantastiske Evne til f. Eks. at erindre Farveindtryk. Han kunde ofte under Udpakningen sige: »Disse Skind ser noget lysere ud end dem, vi fik i Tring fra den eller den Lokalitet,« og en nærmere Undersøgelse gav ham i Reglen Ret. Dette er saa meget mere imponerende, naar man betænker, at han havde Kendskab til næsten hele Klodens Fugleverden:

Sorg var der i Berlin, da det i Begyndelsen af 1932 rygtedes, at Tringmuseet var solgt til Amerika. Ingen vilde rigtig tro Rygtet, men det var virkelig sandt. Det, som en Mand havde sat hele sit Liv ind paa, var slet og ret solgt til Amerika. Et Slag i Ansigtet paa alle Europas Ornithologer. Men hvad maa det ikke have betydet for HARTERT's sidste Dage?

HARTERT modtog mange videnskabelige Æresbevisninger. Han var saaledes Dr. phil. h. c., var Æresmedlem af flere ornithologiske Foreninger, var Præsident for den VI. internationale Ornithologkongres i København 1926, og ved hans 70-aarige Fødselsdag i 1929 udsendte »Deutsche Ornithologische Gesellschaft« et stort Hartert-Festskrift, og samme Selskab udnævnte ham i Oktober 1933 til Æresformand.

ANMELDELSER

MAGNÚS BJÖRNSSON: Skrá yfir íslenzka fugla. Náttúrufræðingurinn, III, 1933, p. 147—158. — En kortfattet Oversigt over de Fugle, som horer til den islandske Fauna. Der nævnes ialt 155 Arter og Racer, og i et Efterskrift (dateret 1. December 1933), som findes i Særtrykkene, men ikke i selve Tidsskriftet, omtales endnu 3, der er kommet til i den seneste Tid; disse er: Gransanger, Natravn og Skeand, hvilken sidste endog skal have ynglet i Þingeyjarsýsla. 65 Arter nævnes som regelmæssige Ynglefugle; heriblandt skal særlig fremhæves Mosehornugle og Hættemaage. I dette Tal er ikke medtaget de Arter, der sandsynligvis nu og da har ruget i Landet, som f. Eks. Sneugle, Atling og Selning, men disse er nævnt i Hovedlisten, hvor ogsaa FABER's nu i over 100 Aar ubekræftede Angivelse om Yngleforekomst af Hvidøjjet And finder Omtale. — I HANTZSCH's Liste fra 1905 nævnes 121 Arter og Racer som sikre,